

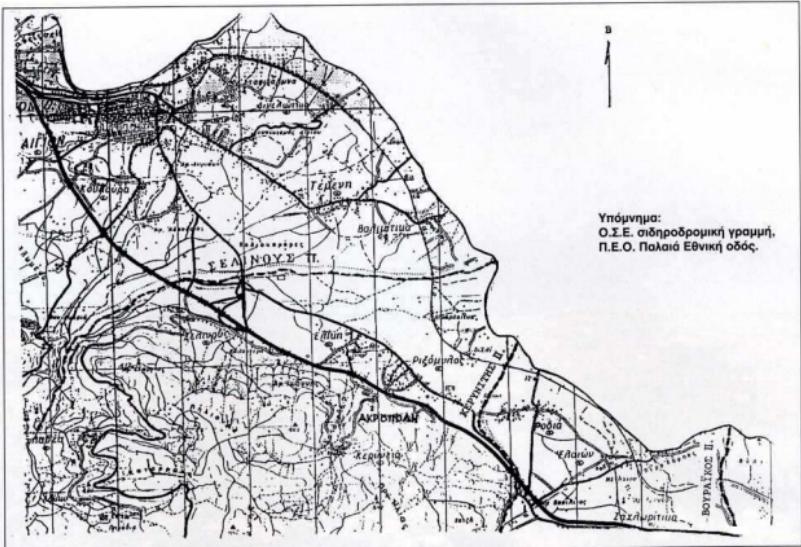
Η πεδιάδα της Ελίκης με τους δύο ποταμούς, τον Σελινούντα αριστερά και τον Κερυνίτη δεξιά.

ΕΛΙΚΗ

„...καθείλκυσεν αὐτανδρον τό κῦμα τήν' Ελίκην.“
(Παισαν. VII, 24.6)

Η Ελίκη υπήρξε η σπουδαιότερη πόλη της αρχαίας Αχαΐας από της ιδρύσεώς της στα μικηναϊκά χρόνια ώς το 373 π.Χ., οπότε καταστράφηκε από ισχυρό σεισμό και παλιρροιακά κύματα. Ερευνητικές προσπάθειες για τον εντοπισμό της, μεταξύ των ετών 1950-1974, κατέληξαν στον καθορισμό της γενικότερης περιοχής της χαμένης πόλης, χωρίς ωστόσο να διευκρινισθεί αν η περιοχή αυτή βρίσκεται στη θάλασσα ή στην Εηρά. Οι πλέον πρόσφατες συστηματικές έρευνες, που ξεκίνησαν το 1988 στη θάλασσα και συνεχίζονται μέχρι σήμερα στην Εηρά, έχουν ουσιαστικά καταλήξει στον εντοπισμό του χώρου της αρχαίας Ελίκης στην παραλιακή πεδιάδα. Υπογραμμίζεται η σπουδαιότητα των αρχαίων πηγών στη θεώρηση της τοπογραφίας της αρχαίας Ελίκης και η χρησιμότητα της εφαρμογής των γεωφυσικών μεθόδων στην αρχαιολογική έρευνα.

Ντόρα Κατσωνοπούλου
Δρ Αρχαιολόγος

Σύμφωνα με την παράδοση, η Ελίκη ιδρύθηκε στα μυκηναϊκά χρόνια από τον Ίωνα. Το ονόμα της οφείλεται στη σύζυγο του Ίωνα Ελίκη, μοναδική κόρη του ντόπιου βασιλιά των Αγιασών Σελινούντα. Από της ιδρύσεως της, η Ελίκη έγινε πρωτεύουσα του βασιλείου του Ίωνα, που εκτεινόταν από τη Σικώνα ώς τα σύνορα με την Ήλιδα και κατελάμβανε κατεξόχην την παραθαλάσσια ζώνη. Στην Ελίκη βρισκόταν το πανελλήνιο ιερό των Ίωνων, αφερωμένο από τον Ελικώνιο Ποσειδώνα, όπου οι Ίωνες προσέφεραν θυσίες και δώρα (Διάδα Θ, 203-204, Υ, 403-405). Χάλκινο άγαλμα του Ποσειδώνα παρίστανε το θεό ορθό, να κρατάει στα χέρια του πιπλόκαμπο. Δύο χάλκινα νομίσματα της Ελίκης βρίσκονται στο μουσείο του Βερολίνου. Στην ώψη τους φέρουν παράσταση της κεφαλής του Ποσειδώνα, κλασικής τεχνοτροπίας, που περιβάλλεται από κύματα υπό μορφή τρέχουσας σπείρας και επιγραφή ΕΛΙΚΗ. Στο οπισθότυπο, μέσα σε στεφάνι δάφνης, παριστάνεται τρίανα που πλαισιωνεται εκατέρωθεν από ψάρια.

Τη λατρεία του Ελικωνίου Ποσειδώνα διεπήρχαν οι Ίωνες και

μετά την απομάκρυνσή τους από την Αιγαία, και ουσιαστικά τη μετέφεραν στο νέο τόπο εγκατάστασή τους στη Μικρά Ασία. Στα τέλη της μυκηναϊκής εποχής, οι Αχαιοί, υπό την Αρχηγία του Γιασμένου, γιου του Ορέστη, ζητήσαν να συνοικίσουν στην Αιγαία ειδικά με τους Ίωνες. Όταν οι Ίωνες αρνήθηκαν, οι Αχαιοί τους πολιόρκησαν στην Ελίκη και κέρδισαν τη μάχη που επακολούθησε κατακτώντας τη χώρα, η οποία έκτοτε μετανομάσθηκε σε Αχαΐα. Οι ιππησμένοι Ίωνες έφυγαν προς την Αιττική, και από εκεί, στα χρόνια που ακολούθησαν την κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου, αποκίνσαν μαζί με άλλους Έλληνες της δυτικής ακτές της Μικράς Ασίας (Διάδ. XV, 49, Στράβων VIII, 7.2, Παυσαν. VII, 1.3-4 και 2, επίσης VII, 24.4. Ηρόδ. I, 145). Οι φυλετικοί δεσμοί των Ίωνων της Μικράς Ασίας με τους Ελικες κατεδεικνύονται και από την παράδοση που αναφέρεται στο ιστορικό του αφανισμόν της Ελίκης το 373 π.Χ.

Κατ' αυτή την παράδοση, οι Ίωνες της Μικράς Ασίας, σύμφωνα με δελφικό χρονόμητο, απέστειλαν πρέσβεις στην Ελίκη ζητώντας να τους παραχωρήσουν οι Ελικες

σχέδια του ιερού ή του αγάλματος του Ποσειδώνα. Οι κατοίκοι της Ελίκης όχι μόνο περίφριψαν το αίματα των ίωνων αλλά συνέλαβαν ή και ακόμη δολοφόνησαν τους πρεσβευτές τους, ενώ εκείνοι θυσίαζαν στο βωμό του Ποσειδώνα. Στην ιερουσλάμ ελαβαν μέρος και οι κατοίκοι της γειτονικής πόλης Βούρας. Γι' αυτό και η οργή του θεού επέτεσε και στις δύο πόλεις, που καταστράφηκαν από ισχυρό σεισμό και κατακλυσμό, ώστε η την Ελίκη βιβλιοτήκη στη θάλασσα η δε Βούρα χάρηκε μέσα σε χώρα (Διάδ. XV, 48-49. Παυσαν. VII, 24.4 και I, 3.18. Στράβων VIII, 7.2 και 7.5). Για αιώνες τα ερείπια της θεμιτιμένης πόλης της Ελίκης βρίσκονταν κάτω από τα νερά, ωστόσο σηρά-σηγά κατασκεπάσθηκαν από ίχημα που απέθεταν τα γειτονικά ποτάμια.

Το τοπίο της Ελίκης

Η πόλη της Ελίκης ήταν χτισμένη στην παραλιακή πεδιάδα νοτιοανατολικού του Αιγαίου και σε απόσταση από αυτό 7 περίπου χλμ. (Παυσαν. VII, 24.3) (φωτ. 1). Στην πεδιάδα, και σε σημείο χαμηλότερο από την ίδια την πόλη, βρισκόταν το ιερό του Ελικωνίου Ποσει-

δώνα. Επειδή η πόλη απείχε από τη θάλασσα περίπου 2 χλμ. (Στράβων VIII, 7.2), θα πρέπει να ήταν χτισμένη πλησιέστερα προς τους πρόποδες του βουνού, με μετωπού ΒΔ-ΝΑ, που βρίσκεται στα νότια της πεδιάδας, και επομένως ανεπιγενέντη κατά πλάτος και όχι σε βάθος. Αυτό το μορφολογικό χαρακτηριστικό της Ελίκης, δηλαδή η διάταξη κατά πλάτος στην πεδιάδα, μαλλον υποδηλώνεται από το επίπεδο «εύερα» που χρησιμοποιεί ο Ομηρός για τον χαρακτηρισμό της (Ιλιάδα B, 575). Η πόλη, κατά την συνήθη πρακτική, πρέπει να ήταν τειχισμένη. Συντονό λόφο, στα νότια της πεδιάδας, υπήρχε η ακρόπολη. Σ' αυτή την ακρόπολη οι ίωνες ποιλορθίκημαν από τους Αχαιούς στα τέλη της μικραινής περιόδου (Παυσαν. VII, 1.3). Η πόλη κατάλληλη θέση σπηλαίων θα πρέπει να τοποθετήσουμε την ακρόπολη της αρχαίας Ελίκης είναι ο λόφος του Αγ. Γεωργίου (φωτ. 2), νότια του σημερινού χωριού Ριζούλου² (οχ. 1).

Τα σύνορα της Ελίκης με τη γεντονική πόλη του Αιγίου προς δυσμάς καθόριζε ο Σελινούς ποταμός, ο οποίος στην αρχαιότητα εξεβάλλει στην περιοχή του Αιγίου, περίπου 3 χλμ. δυτικότερα των σημερινών εκβολών του. Προς ανατολάς, η Ελίκη συνόρευε με την Κερύνεια και την Βούρα. Ο Κερύνητης ποταμός, που σημερα εκβάλλει στα Νικολέικα, δηλαδή δυτικότερα των αρχαίων εκβολών του, πατελούσε το προς ανατολάς σύνορο της Ελίκης με την περιοχή που θα πρέπει να εξουσιάζει η Κερύνεια στην πεδιάδα, αφού η πόλη της Κερύνειας ήταν χτισμένη σε βουνό και σε μεγάλη απόσταση από τη θάλασσα.

Το τοπίο που μοιάζει πειργράψαμε αφορά την Ελίκη και την περιοχή της, όπως ήταν πριν από τη καταστροφή του 373 π.Χ. Πώς όμως διαμορφώθηκε το τοπίο μετά την καταστροφή; Στο ερώτημα αυτό θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε βασιζόμενοι στις ιστορικές πηγές, αλλά και στα νεότερα στοιχεία που έχουν προκύψει πάντα τις έρευνές μας για τον εντοπισμό της αρχαίας Ελίκης, από το 1988 και εντεύθεν.

Η καταστροφή

Το χειμώνα του 373 π.Χ., η Ελίκη

υπέστη τις καταστροφικές συνέπειες του συνδυασμού δύο φοβερών φαινομένων: ισχυρού σεισμού και πλημμύρας. Από τον σεισμό προκλήθηκε καθίζηση του εδάφους πάνω στο οποίο βρισκόταν η Ελίκη. Ολόκληρη το τμήμα της πεδιάδας αποκολλήθηκε από τη ρίζα του βουνού και καταβύθιστηκε, τα δε σεισμικά κύματα, που επικαλούσθηκαν, κατακάλυψαν τη βιθισμένη περιοχή και την εξαφάνισαν από προσώπου της. Ο Παυσανίας (VII, 24.6) χαρακτηρίστικα αναφέρει ότι τέτοια ήταν η πλημμύρα που προκλήθηκε με τον σεισμό, ώστε από το αλός του Ποσειδώνα μόνο οι κορυφές των δένδρων διακρίνονταν. Κανένας από τους κατοίκους δεν επέζησε. Η πόλη βιθιστήκηκε αυταντόν μαζί με τη γη που την πειριθάλλει. Συγκλονιστικές είναι οι πειραράφες που διασύνουν οι αρχαίοι συγγραφείς. Χαρακτηριστικά, παραθέτουμε δύο αποσπάσματα από τον Διόδωρο και τον Παυσανία:

1. Κα το μένεδον της καταστροφής επιστάθηκε ακόμα περισσότερο από τον χρόνο που ανέβη, γιατί ο σεισμός δεν ενέσκηπε στη διάρκεια της ημέρας, απότελε θα ήταν δυνατόν για τους πληγέντες να βοηθηθούν, αλλά το κτύπημα ήρθε τη νύχτα, και έτσι οι μεν οικείες εξαιτίας του μεγέθους του σεισμού συράχθουν σε ερείπια, οι δε άνθρωποι, ανθίνασμένοι από το σκοτάδι και το ξαρνικό και παραδόθηκε στον μαύρωντος, δεν ήθερν πώς να σωθούν. Οι μεν περισσότεροι καταπλακώθηκαν από τα ερείπια και αφανίσθηκαν, μερικοί όμως επιζώπωντας με τον ερχομό της ημέρας πεταγόντουντον εξός από τα οπίται και εκεί που νοίκιαν ότι έλαν έσφυγε από τον κινδύνο, ακόμα μεγάλευτερη και απίστευτη συμφορά τους βρήκε. Γιατί αφού η θάλασσα απώλετη σε απίστευτο ύψος και πανηγύρι κύματα χύμπειαν, ήλθε οι κάτοικοι μαζί με τη γη τους κατασκεπτάσθηκαν και αφανίσθηκαν.
(Διόδ. XV, 48)

2. Εισέρρευσε δηλαδή η θάλασσα σε μεγάλο τμήμα της χώρας και περικλίνωσε ολόκληρη την Ελίκη. Μάλιστα δε σε τέτοια έκταση εσκείπεσε η πλημμύρα το αλός του Ποσειδώνα, ώστε μόνο οι κορυφές των δένδρων διακρίνονταν. Οταν δε ξαφνικά ο θεός άρχισε να σείει τη γη και συγχρόνως με το σεισμό η θάλασσα εισόρρευσε εκ νέου, το κύμα βούλαξε αιτάνθη την Ελίκη.

(Παυσαν. VII, 24.6)

Η ασυνήθιστη σύγκλιση ισχυρών φυσικών φαινομένων και η επα-

κόλουσθη καταστροφική τους δύναμη, που οδήγησαν στον ολοκληρωτικό αφανισμό της Ελίκης, κατέπληξαν σε τέτοιο βαθμό τον αρχαίο ελληνικό κόσμο ώστε στη λαϊκή δοξαία η καταστροφή να γίνει παροιμιαδής και να αποτελέσει το χαρακτηριστικό παράδειγμα θεϊκής εκδίκησης και τιμωρίας των ασεβών σε όλη την αρχαιότητα. Είναι πολύ πιθανό ότι ο κορυφαίος φιλόσοφος Πλάτων εμπνεύσθηκε την περιγραφή της καταστροφής της μιθικής του Ατλαντίδας από τον αφανισμό της Ελίκης³. Ο φιλόσοφος, που αφειρόνει δύο διαλόγους του (Τίμαιος, Κριτίας) που μόνο και την καταστροφή της Ατλαντίδας, ήταν σύγχρονος του καταστροφικού συμβάντος της Ελίκης.

Το τοπίο της Ελίκης μετά την καταστροφή

Αναφορές αρχαίων συγγραφέων στα βιθισμένα ερείπια της Ελίκης μετά την καταστροφή, η επανάληψη παρόμοιων σεισμικών φαινομένων στον ίδιο χώρο στα νεότερα χρόνα, και τα πλέον πρόσφατα γεωλογικά και σεισμολογικά στοιχεία που προέκυψαν από τις έρευνες μας στην περιοχή, μας οδηγούν στην ακόλουθη ανασύνθεση του τοπίου της Ελίκης κατά τις διάφορες εποχές μετά την καταστροφή του 373 π.Χ.

1. Ο Ερατοσθένης, η μαρτυρία του οποίου διασώζεται από τον Στράβωνα (VIII, 7.2), επισκέφθηκε ο ίδιος τον τόπο, περίπου 150 χρόνια μετά την καταστροφή, και μας πληροφορεί ότι άγαλμα χάλκινο του θεού Ποσειδώνα με πτηνόκαμπο στο χέρι στεκόταν ορθό στον πόρο και κατέτερψε τα δίχτυα των ψαράδων, άπως του έλεγαν οι πορθμείς. Η πληροφορία αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί μάζει ένα στοιχείο τοπογραφικό καθοριστικής σημασίας ως προς την ανασύνθεση του τοπίου, όπως είχε διαμορφωθεί μετά την καταστροφή. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αναφορά από τον Ερατοσθένη πόρου και πορθμέων στην Ελίκη, στο παρελθόν και είχε παραμεληθεί και δεν είχε αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής εξέτασης ως προς τη

Ο λόφος της ακροπόλεως πάνω από το Ριζόμυλο.

σημασία της αναφορικά με την τοπογραφία του χώρου.
Συγκεκριμένα το εν λόγω απόσπασμα έχει ως εξής:

Και ο Ερατοσθένης λέγει ότι και αυτός ο ίδιος εἶδε το χώρο, και ότι οι πορθμεῖς ἐλέγειν πώς στον πάρο τοπεκόταν ὄρθις Ποσειδώνας χάλινος με υπόκαμπο στο χέρι, ο οποίος ήταν επικίνδυνος για τους φωράδες.

(Στράβων VIII, 7.2)

Η προσωπική μας ερμηνεία είναι η ακόλουθη:

Με την καταστροφή του 373 π.Χ., όλος ο χώρος της παραλιακής πεδιάδας που περιελάμβανε την πόλη και το ιερό του Ελικωνίου Ποσειδώνα βιθύστηκε και καλύφθηκε από τα θαλάσσια ύδατα. Με βάση την πληροφορία του σύγχρονου με την καταστροφή Ηρακλείδη (Στράβων VIII, 7.2), έχουμε δεδομένο το πλάτος της βιθισμένης περιοχής, που ήταν τουλάχιστον 2 χλμ. μεταξύ της ακτογραμμής και της οροσειράς

προς νότον. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το μήκος της περιοχής αυτής ήταν τουλάχιστον 1 χλμ., με βάση την κατανομή θραυσμάτων αγγείων που αποκαλύφθηκαν με σειρά γεωτρήσεων, οι οποίες εκτελέστηκαν στην περιοχή από την ομάδα μας μέχρι σήμερα, δηλαδή κατά τη έπος 1991 και 1993. Επομένως, μια περιοχή τουλάχιστον 2 τετρ. χλμ.,

όπου πριν από την καταστροφή άκμαζε η πόλη της Ελίκης, είχε μεταβληθεί στα λυμνοθάλασσα και ήταν πλέον αδύσπιτη. Ας σημειωθεί ότι το προαναφερθέν εμβάδον των 2 τετρ. χλμ. αναφέρεται αποκλειστικά στην έκταση της αρχαίας πόλης, όμως είναι αυτονόητο ότι με την καταστροφή του 373 π.Χ., εκτός από την πόλη, βιθύστηκε και σημαντική έκταση της ευρύτερης περιοχής της. Τα δρια της βιθισμένης έκτασης θα μπορούσαν, με τα σημειρινά δεδομένα, να καταλαμβάνουν την περιοχή από τη σημε-

ρινή κοινότητα της Ροδιάς, προς ανατολάς, έως την Τέμενη προς δυσμάς (οχ. 1).

Όπως είναι γνωστό, η χερσαία επικοινωνία ανάμεσα στο Αίγιο και τις άλλες γειτονικές πόλεις προς ανατολάς γινόταν μέσω ενός κύριου οδικού άξονα, ο οποίος δεν ήταν παραθαλάσσιος αλλά ελισσόταν κοντά στους πρόποδες της οροσειράς, πιθανόν σε ταυτόσημη πορεία με την παλαιά εθνική οδό (οχ. 1). Η επιλογή αυτή θα πρέπει να είχε καθιερωθεί εξαιτίας της γεωμορφολογίας του τόπου, ο οποίος διαρρέεται από τρεις μεγάλους ποταμούς (Σελινούντα, Κερυνίτη, Βουραϊκό).

Η καταστροφή του 373 π.Χ. οδήγησε στην αποκόλληση και καθίζηση μεγάλου τμήματος της πεδιάδας από τις υπώρειες του βουνού, συμπεριλαμβανομένης και της αντίστοιχης έκτασης της αρχαίας «Λεωφόρου», με συνέπεια να διακοπεί σ' αυτό το

Ο Σελινούντας: στο βάθος διακρίνεται ο λόφος της ακροπόλεως (ο χαμηλός λόφος στο κέντρο της φωτογραφίας).

σημείο η χερσαία επικοινωνία. Σχετικά με τις γεωμορφολογικές μεταβολές που επέφερε στο τοπίο το καταστροφικό φαινόμενο του 373 π.Χ., οι πληροφορίες του Ερατοσθένη είναι άκρως διαφωτιστικές. Όπως προαναφέραμε, η βιθισμένη έκταση είχε μεταβλήσει σε λιμνοθάλασσα, που εξαίτιας της μαρφών της ονομάζονταν «πόρος» και όπου για την αποκατάσταση της διακοπείσας επικοινωνίας στο τμήμα της βυθισμένης «λεωφόρου» είχε καθιερωθεί η παρουσία πορθμέων. Επομένως, η μεταφορά ανθρώπων, εμπορευμάτων και ζώων από τη μία όχθη του πορού στην άλλη θα πρέπει να γινόταν με ειδικά πλεούμενα, βάρκες ή σχεδίες. Σε αντίθετη περίπτωση, ο αρχαίος ταξιδιώτης θα ήταν υποχρεωμένος να περιπλέσει όλη την παραλία από το Αίγιο προς ανατολάς, πράγμα που θα παρουσιάζει πρακτικές δυσκολίες, λαμβανομένου υπόψη ότι κατά

τη χειμερινή περίοδο η διαπεράσωση θα ήταν ιδιάιτερα δύσκολη και πολλές φορές, λόγω κακών καιρικών συνθηκών, αδύνατη.

2. Η επικαλύψη της βυθισμένης περιοχής της Ελίκης με θαλάσσια ύδατα επιβεβαιώνεται και από τη μαρτυρία του Παυσανία, ο οποίος επισκέφθηκε το χώρο 500 χρόνια αργότερα και αναφέρει ότι ερείπια της Ελίκης ήσαν ορατά στο νερό, διαβρωμένα από την θαλάσσια άλμη (VII, 24.6). Ωστόσο ο Παυσανίας δεν αναφέρει την παρουσία πορθμέων και πόρου. Αντίθετα, είναι φανερό από την περιγραφή του ότι κατά την περιήγηση του στην περιοχή ακολούθησε τη γνωστή «λεωφόρο», δηλαδή τον κύριο δρόμο που οδηγούσε από το Αίγιο προς ανατολάς. Ο παραλληλισμός όμως της περίπτωσης της Ελίκης με ερείπια πόλεων μέσα σε λίμνη στο όρος Σίτυλον από τον ίδιο, δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την υπάρχη λιμνοθά-

λασσας στην περιοχή της. Η παρατήρηση αυτή του Παυσανία, που επίσης είχε παραγνωριστεί από τους μελετητές στο παρελθόν, είναι απολύτως ενισχυτική της πληροφορίας περί υπάρχεως πόρου στην περιοχή της Ελίκης την εποχή του Ερατοσθένη. Η διαφορά είναι ότι, στη διάρκεια των πέντε αιώνων που πέρασαν από την καταστροφή ώς την επίσκεψη του Παυσανία, ο χώρος είχε εν μέρει προσχωθεί από τις εναποθέσεις των ποταμών, με αποτέλεσμα η έηρα να έχει επεκταθεί με κατεύθυνση προς τη θάλασσα. Ως την εποχή του Παυσανία, η επέκταση της έηρας είχε περιοριστεί στο νοτιότερο τμήμα της πεδιάδας (κοντά στους πρόποδες), ενώ το υπόλοιπο προς βορράν παρέμενε καλυμμένο από τα νερά. Ακριβώς σ' αυτό το προσχωβένο νοτιότερο τμήμα της πεδιάδας είχε κτιστεί ο οικισμός της ρωμαϊκής Ελίκης, στον οποίο χαρακτηριστικά ανα-

φέρεται ο Παυσανίας, που προσθέτει μάλιστα ότι στην ίδια θέση βρισκόταν παλαιότερα η «πόλις Ελίκη» και το «ιερόν του Ελικανίου Ποσειδώνος» (VII, 24, 5).

Είναι προφανές ότι μέρος της βυθισμένης, δηλαδή της κλασικής, Ελίκης βρισκόταν ακόμη μέσα στη λιμνοθάλασσα, για αυτό και ο Παυσανίας αναφέρει ότι ερείπια της ήσαν ορατά στο βυθό, παρότι διαβωμένα από τη θαλάσσα άλγη (VII, 24, 6). Από τη διήγηση του Παυσανία συμπεραίνεται εξάλου ότι κατά τον 2ο μ.Χ. αι. η χρήση της «λεωφόρου» είχε αποκατασταθεί, και αυτή τη «λεωφόρο» χρησιμοποίησε ο περιηγητής στην πορεία του προς αντολάς, προς τις γειτονικές πόλεις της Κερύνειας και της Βούρας.

Ερείπια της βυθισμένης πόλης μέσα στη θάλασσα αναφέρονται και από άλλους Ρωμαίους συγγραφείς, όπως ο Οβίδιος και ο Πλίνιος.

3. Η ροφολογία του χώρου, όπως είχε διαμορφωθεί στην εποχή του Παυσανία (2ος μ.Χ. αι.), παρέμεινε σχεδόν μεταβλήτη για αρκετούς αιώνες, όπως και μας πληροφορούν βυζαντινοί συγγραφείς. Συγκεκριμένα, το Πασχάλιον Χρονικόν και ο Γεώργιος Συγκελλος (9ος μ.Χ. αι.) μιλούν ακόμη για ερείπια της βυθισμένης πόλης ορατά στη θάλασσα.

Όμως, η συνεχής επέκταση της ξηράς προς τη θάλασσα εξαπλίστων προσχώσεων συνεπέλευσε ώστε σήμερα τα ερείπια της βυθισμένης πόλης να έχουν πλήρως καλυφθεί κάτω από ίχνηματα εναποτελεμένα από τα γειτονικά ποτάμια.

Οι νεότερες έρευνες και τα αποτελέσματά τους

Η άποψη μας για τη διαμόρφωση του τοπίου της Ελίκης, όπως την περιγράμμαμε παραπάνω σε τρία χαρακτηριστικά στάδια, δηλαδή πρώτον της εποχής του Ερατοσθένη (150 περίπου χρόνια μετά την καταστροφή), δεύτερον της εποχής του Παυσανία (500 χρόνια μετά την καταστροφή), και τρίτον όπως είναι σήμερα (2400 χρόνια μετά), φαίνεται να ενισχύεται από τα αποτελέσματα των ερευνών μας για την αρχαία

Ελίκη κατά τα έτη 1988-1993⁴.

Η αναγνώριση του αρχαίου περιβάλλοντος από δείγματα γεωτρήσεων, συνολικά 21, που πραγματοποιήθηκαν έως και το καλοκαίρι του 1993 στην υπό έρευνα περιοχή ηπιεβεβαίωσε την παρούσα χερσαίου και θαλάσσιου περιβάλλοντος στο μεταξύ της σιδηροδρομικής γραμμής και των παρακείμενων λόφων τημήα της πεδιάδας (σχ. 1). Η δε χρονολόγηση των αντίστοιχων ίχνημάτων με τη μεθόδο του C-14 υπέδειξε ότι ο ζητούμενος κλασικός ορίζοντας πρέπει να βρίσκεται σήμερα σε βάθος μεταξύ 5 και 12 μ., αναλόγω με τις υψημετρικές διαφορές. Η ανεύρεση θραυσμάτων αγγειών σε επίπα από τις διενεργήθεις 21 γεωτρήσεις προσθέτει ένα νέο και καθοριστικό για την έρευνα του επιπομπού στοιχείο. Τα βάθη στα οποία βρέθηκαν τα θραυσμάτα καθορίζουν δύο πουλάχτων αριζόντες αρχαίας κατοικήστη στον ερευνηθέντα χώρο⁵, από τους οποίους ο νεότερος βρίσκεται στα 2-3 μ. βάθος, ο δε παλαιότερος στα 5-7 μ.⁶.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, καταλήγουμε στα εξής συμπέρασμα:

Η περιοχή της βυθισμένης πόλης βρίσκεται σήμερα στην παραλιακή πεδιάδα, 7 περίπου χλμ. νοτιοανατολικά του Αιγαίου, και συγκεκριμένα στο τημήα της που εκτείνεται μεταξύ της σιδηροδρομικής γραμμής και των υπωρειών της οροσειράς στα νότια της πεδιάδας. Προς δυσμάς, η περιοχή αυτή φαίνεται να επεκτείνεται έως το χώρο που καταλαμβάνεται από τα σημερινά χωριά Τεμένης - Βαλμητίκων και προς ανατολάς έως την κοινοτητά της Ροδιάς (σχ. 1). Ο Σελινούντας ποταμός σήμερα πιθανότατα διασχίζει τημήα του αρχαίου βυθισμένου χώρου (φωτ. 3). Προς βορρά, η περιοχή της Ελίκης βρέχεται από τη θάλασσα και προς νότον κλείνεται από τα βουνά. Στον χαμηλό λόφο του Αγ. Γεωργίου πάνω από το Ριζόμυλο (σχ. 1) βρίσκεται η ακρόπολη της.

Σημειώσεις

1. Bl. Friedlaender, J., «A Coin of Helike», *Numismatic Chron.* (1861), 216-17. Πρόσφατα, η Εταιρεία Φίλων Αρχαι-

ας Ελίκης, με έδρα το Αίγιο, απέκτησε εκκινεία των δύο νομισμάτων της Ελίκης που βρίσκονται σήμερα στο μουσείο του Βερολίνου.

2. Η άποψη αυτή έχει εκφραστεί και σε παλαιότερη εργασία μας (Κατσονόπουλου, Nt., «Αρχαία Ελίκη: Ιστορία και Σύγχρονη Έρευνα», *Mελετήματα* 13 (1991), 227-234). Επίσης από τον αρχαιολόγο κ. M. Petropoulos, ο οποίος διενήργησε και μικρής εκτάσεως ανασκαφή στο λόφο το 1985 (Πιερόπουλου, M., «Αρχαιολογικές Έρευνες στην Αχαΐα», στον Τόμο τμημάτος K. N. Τριανταφύλλου, 1990, 510-513).

3. Για τις σχετικές απόψεις Bl. Taylor, A.E., *A Commentary on Plato's Timaeus*, 1928, 56. Frutiger, P., *Les Mythes de Platon*, 1930, 248. Επίσης, Giovannini, Ad., «Peut-on demystifier l'Atlantide?», *Museum Helveticum* 42 (1985), 151-56.

4. Κατσονόπουλου, Nt. (Bl. σημείωση 2).

5. Ο χρονολογικός καθορισμός αυτών των οριζόντων αποτελεί τον κύριο στόχο της επέμνησης ερευνητής περιόδου, που έχει προγραμματιστεί για το καλοκαίρι του 1994, και συμπεριλαμβάνει την εκτέλεση γεωτρήσεων και την εφαρμογή γεωφυσικών μεθόδων.

6. Οι ιδικες που προσκυναν από τη χρονολόγηση δειγμάτων των γεωτρήσεων υποδεικνύουν ότι ο παλαιότερος ορίζοντας πρέπει να ανήκει στην κλασική περίοδο.

Eliki

D. Katsonopoulou

Eliki was the most important town of ancient Achaea, from the years of its foundation until 373 BC, when it was destroyed by a devastating earthquake and tidal waves. The research efforts for the discovery of Eliki between the years 1950 and 1974 resulted to the location of the broader area of the lost town, which extends on the land and into the sea. The recent systematic investigation, which started in 1988 in the sea and continues until today on the shore, has essentially led to the location of the site of the ancient Eliki on the coastal plain, a fact that undoubtedly proves the excellent results of the application of geophysical methods in archaeological research.